

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

II.510.732.2016.VV

**Pan
Sławomir Jan Piechota
Przewodniczący
Komisji do Spraw Petycji
Sejm Rzeczypospolitej Polskiej**

Uprzejmie informuję, że z wielkim zadowoleniem przyjąłem wiadomość o podjęciu prac legislacyjnych zmierzających w kierunku postulowanego od dłuższego czasu rozszerzenia zakresu przedmiotowego uprawnienia świadka do odmowy udzielenia odpowiedzi (art. 183 § 1 Kodeksu postępowania karnego) jako reakcji Komisji do Spraw Petycji Sejmu RP na petycję skierowaną do Sejmu RP przez Fundację Instytut Thomasa Jeffersona.

Problematyka prawa świadka do odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie była wielokrotnie podnoszona w szeregu działań Rzecznika Praw Obywatelskich. Szczególną uwagę Rzecznik poświęcał właśnie konieczności rozszerzenia zakresu regulacji przewidzianej w art. 183 § 1 k.p.k.

Wskutek nowelizacji Kodeksu postępowania karnego dokonanej ustawą z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych, ograniczono możliwość uchylenia się przez świadka od odpowiedzi na pytanie jedynie do narażania się na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Tym samym, w obecnym stanie prawnym nie jest możliwe uchylenie się od odpowiedzi, gdy świadkowi lub osobie jemu najbliższej grozi narażenie się na odpowiedzialność za wykroczenie lub wykroczenia skarbowe.

Należy zaznaczyć, że w pierwotnym brzmieniu art. 183 § 1 k.p.k. – w przeciwieństwie do jego obecnej treści – przewidywał możliwość uchylenia się od odpowiedzi także w przypadku, gdy

udzielenie takiej odpowiedzi mogłoby narazić świadka na odpowiedzialność nie tylko za przestępstwo, ale także za wykroczenie.

Podobną regułę zawierał także art. 166 dawnego Kodeksu postępowania karnego. Jakkolwiek przepis ten stanowił o narażeniu się na odpowiedzialność karną, w orzecznictwie powszechnie przyjmowano, że określenie to obejmuje zarówno odpowiedzialność za przestępstwo, jak i odpowiedzialność za wykroczenie (potwierdził to Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z dnia 5 kwietnia 1973 r., VI KZP 80/72, w której SN przyjął, że „określenie >>odpowiedzialność karną<< użyte w art. 166 § 1 k.p.k. obejmuje odpowiedzialność zarówno za przestępstwo, jak i za wykroczenie”).

Rzymska zasada *nemo se ipsum accusare tenetur*, w myśl której nikogo nie wolno zmuszać do oskarżenia samego siebie, leżała u fundamentów demokratycznego procesu karnego, w którym uczestnikom winno się zapewniać jak najszersze poszanowanie ich praw i wolności. Tymczasem obecna treść normatywna art. 183 § 1 k.p.k. niewątpliwie pozostaje w sprzeczności z wyżej przywołaną zasadą – w zakresie, w jakim nie umożliwia świadkowi odmowy odpowiedzi, w przypadku, gdy jemu samemu lub osobie dla niego najbliższej grozi odpowiedzialność za wykroczenie lub wykroczenie skarbowe.

Należy zauważyć, że art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, konstytuujący prawo jednostki do obrony w postępowaniu karnym odnosi się nie tylko do postępowania w sprawach o przestępstwa, lecz do każdego postępowania, w którym występuje element represyjny, tj. każdego postępowania zmierzającego do ukarania sprawcy (tak Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 19.03.2007 r., sygn. akt K 47/05, OTK-A2007, nr 3, poz. 27).

Już pod rządami dawnego Kodeksu postępowania karnego Sąd Najwyższy sformułował swój – po dziś dzień aktualny – pogląd, w myśl którego nie można zmuszać świadka do udzielenia zgodnej z prawdą odpowiedzi na pytanie, jeżeli w ten sposób miałby skierować przeciwko sobie ściganie (SN IV KR 313/74, OSPiKA 1978, z. 9, poz. 153).

Należy zaznaczyć, że w obecnym stanie prawnym art. 41 § 1 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia nakazuje odpowiednie stosowanie art. 183 § 1 k.p.k., co oznacza, że w procedurze wykroczeniowej świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie tylko wtedy, gdy taka odpowiedź może narazić jego lub osobę jemu najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, nie zaś za wykroczenie lub wykroczenie skarbowe (L.K. Paprzycki, *Komentarz do art. 183 k.p.k.* (w:) L.K. Paprzycki (red.), J. Grajewski, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego, t. I. Komentarz do art. 1-424*, nb 10, Warszawa 2013, Publ. LEX).

Wobec powyższego pragnę wyrazić szczerą nadzieję, że zostaną podjęte działania legislacyjne zmierzające w kierunku uchwalenia zmiany art. 183 § 1 k.p.k. w projektowanym

kształcie. Proponowane brzmienie przepisu zapewnia bowiem szerszą realizację fundamentalnych praw jednostki w zakresie prawa represyjnego i przyczyni się do wzmocnienia demokratycznych gwarancji przestrzegania praw i wolności osób znajdujących się pod władzą Rzeczypospolitej Polskiej.